

Wojciech Mojski¹

Mit odpowiedzialności konstytucyjnej²

Słowa kluczowe: odpowiedzialność konstytucyjna, funkcje prawa, funkcje konstytucji, gwarancje konstytucji

Keywords: constitutional liability, functions of law, functions of constitution, constitutional guarantees

Streszczenie

W artykule podjęto próbę dowiedzenia, że powszechnie w zasadzie przyjmowany w państwach demokratycznych mechanizm odpowiedzialności konstytucyjnej, jest w dużej mierze oparty na micie ustrojowym, który ma przede wszystkim podłoże historyczne, ale nie odpowiada on współcześnie wyróżnianym doktrynalnym funkcjom prawa, konstytucji oraz jej gwarancji. W tym kontekście ten szczególny rodzaj odpowiedzialności prawnej wysokich urzędników państwowych został poddany głównie teoretycznej analizie funkcjonalnej oraz z uwzględnieniem kryteriów celowościowych, a także czynników, które wpływają na jego zakładany i rzeczywisty kształt ustrojowy.

¹ ORCID ID: 0000-0002-4802-3346, doktor, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. E-mail: wojciech.mojski@mail.umcs.pl.

² Artykuł jest zmodyfikowaną wersją referatu wygłoszonego na XXV Seminarium Badaczy Prawa Konstytucyjnego nt.: *Mity w prawie konstytucyjnym*, Szczecin 20–22 kwietnia 2022 r.

Abstract**The Myth of Constitutional Liability**

The article attempts to prove that the mechanism of constitutional liability, generally accepted in democratic countries, is largely based on a systemic myth, which is primarily of historical origin, but which does not correspond to the modern doctrinally distinguished functions of law, constitution and its guarantees. In this context, this particular type of legal liability of high state officials has been subjected mainly to a theoretical functional analysis and taking into account teleological criteria, as well as factors that affect its assumed and actual systemic shape.

✱

I.

Odpowiedzialność konstytucyjna stanowi w najogólniejszym sensie odpowiedzialność za delikt konstytucyjny, tj. naruszenie konstytucji lub ustawy przez osoby sprawujące najwyższe funkcje państwowe³ (prezydenci⁴, członkowie rządu, inni wysocy urzędnicy⁵, a w USA także sędziowie federalni⁶). Stanowi ona szczególnie rodzaj zindywidualizowanej odpowiedzialności prawnej, a w sensie ogólnoustrojowym jest w państwie konstytucyjnym zakładanym „dopełnieniem” mechanizmów kontroli konstytucyjności, gdyż oba te me-

³ Por. A. Bień-Kacała, *Trybunał Stanu*, [w:] *Prawo konstytucyjne*, red. Z. Witkowski, Toruń 2013, s. 534–535 oraz J. Sobczak, *Trybunał Stanu*, [w:] *Polskie prawo konstytucyjne*, red. W. Skrzydło, Lublin 2008, s. 411–412.

⁴ Szerzej zob.: S. Grabowska *The Head of State's Constitutional Liability*, „Polish Political Science Yearbook” 2017, vol. 46 (1), s. 153–167, S. Grabowska, *The State Tribunal as a Special Organization Adjudicating on the Constitutional Responsibility of the President*, „Przeгляд Prawa Konstytucyjnego” 2017, nr 6 (40), s. 219–233 oraz S. Grabowska, M. Podolak, *Responsibility of the Holders of the Highest Offices in the State on the Example of Austrian Solutions*, „Przeгляд Prawa Konstytucyjnego” 2021, nr 6 (64), s. 163–174.

⁵ Zob. J. Zalesny, *Odpowiedzialność konstytucyjna w prawie polskim okresu transformacji ustrojowej*, Toruń 2004, s. 44–46.

⁶ J.P. Cole, T. Garvey, *Impeachment and the Constitution*, November 20, 2019, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46013> (6.05.2022).

chanizmy są głównymi prawnymi gwarancjami konstytucji i jej podstawowego oraz nadrzędnego charakteru⁷. Wywodząca się zasadniczo z anglosaskiej tradycji ustrojowej instytucja⁸, została dość powszechnie przyjęta w wielu współczesnych konstytucyjnych państwach demokratycznych, przy czym występują dwa zasadnicze modele ustrojowe w tym zakresie. Jest to albo model obejmujący procedurę *impeachment*, w której pierwsza izba parlamentu pełni rolę oskarżyciela, a izba druga rolę organu osądzającego, albo też model parlamentarno-sądowy, w której parlament oskarża, a sędzi organ sądowy (sąd lub trybunał o szczególnym charakterze, sąd najwyższy, sąd konstytucyjny)⁹.

Pomimo częstego przewidywania tego szczególnego trybu odpowiedzialności konstytucyjnej we współczesnych państwach demokratycznych, w artykule podjęto jednak próbę jego krytycznej analizy ustrojowej. W tym kontekście przedstawione zostały argumenty, które wskazują na niedostosowanie przyjmowanych modeli odpowiedzialności za naruszenie konstytucji lub ustaw do współcześnie wyróżnianych funkcji prawa, funkcji konstytucji i funkcji gwarancji konstytucji, co pozwala sformułować tezę o funkcjonującym w istocie swoistym micie ustrojowym w tym zakresie.

II.

Każdy system prawny tworzą normy prawne, które powinny spełniać określoną rolę społeczną. Odpowiada to wyróżnianym teoretycznie funkcjom prawa, pojmowanym jako społeczne oddziaływanie ustanowionych i stosowanych norm prawnych. Funkcje prawa powinny być przy tym rozpatrywane w kategoriach funkcji zakładanych teoretycznie oraz oczekiwanych przez prawodawcę, a także funkcji rzeczywistych spełnianych w praktyce stosowania prawa¹⁰. W sytuacji modelowej funkcje zakładane teoretycznie i norma-

⁷ S. Sagan, *Konstytucje współczesne*, Rzeszów 2018, s. 163–165.

⁸ J. Sobczak, op.cit., s. 411.

⁹ Szerzej na temat rozwiązań ustrojowych przyjętych w Polsce i w innych państwach demokratycznych zob. B. Opaliński, *Trybunał Stanu w polskim porządku ustrojowym. Zagadnienia wybrane*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2011, nr 2, s. 111 i n. oraz A. Sakowicz, S. Steinborn, *Komentarz do art. 199 Konstytucji*, [w:] *Konstytucja RP. Tom II. Komentarz do art. 87–243*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.

¹⁰ S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001, s. 233.

tywnie powinny pokrywać się z funkcjami rzeczywistymi i takie powinny być cele realizowane przez racjonalnego prawodawcę i organy stosujące prawo. Nie zawsze jednak założenia teorii odpowiadają stanowi normatywnemu lub praktyce stosowania prawa. Może to jednocześnie dotyczyć wszystkich norm prawnych, tj. norm „niesankcyjnych”, jak też norm, które mają je zabezpieczać, czyli norm sankcyjnych. W obu przypadkach dotyczy to jednocześnie zarówno norm prawa materialnego, jak też norm prawa procesowego.

Istotne z perspektywy poruszanych tutaj zagadnień dotyczących odpowiedzialności konstytucyjnej, prawo sankcyjne, obejmuje normy materialne o charakterze sankcjonującym oraz odpowiadające im normy procesowe, których zasadniczym celem jest zapewnienie właściwego poziomu realizacji tych pierwszych. Prawu sankcyjnemu można tym samym przypisać kilka teoretycznych funkcji. Po pierwsze możliwe jest wyróżnienie funkcji ochronnej jego norm, która sprowadza się do spełniania celu ochrony dóbr istotnych dla społeczeństwa. Po drugie prawo sankcyjne powinno również realizować funkcję sprawiedliwościową, której istotą jest zaspokajanie poczucia sprawiedliwości społecznej. Po trzecie możliwe jest także wyróżnienie funkcji instrumentalnej norm sankcjonujących, co sprowadza się do zabezpieczenia realizacji funkcji innych „niesankcyjnych” norm prawnych. Po czwarte normy sankcjonujące powinny również spełniać funkcję gwarancyjną, przez określenie przesłanek odpowiedzialności prawnej. Po piąte prawo sankcyjne pełni także w założeniu funkcję represyjną, a więc przewiduje kary i tryby odpowiedzialności za naruszenie prawa. Po szóste powinno ono również spełniać funkcję kompensacyjną, czyli przewidywać mechanizmy naprawienia wyrządzonego zła, a także po siódme funkcję prewencyjną, która prowadzi się do osiągnięcia celu w postaci odstraszenia i wychowywania sprawców naruszeń prawa (prewencja indywidualna) i społeczeństwa (prewencja generalna)¹¹.

III.

W powyższy schemat funkcji prawa (materialnego i procesowego), w tym funkcji prawa sankcyjnego, wpisują się wyróżniane doktrynalnie w nauce prawa konstytucyjnego funkcje konstytucji, a także pełniące względem nich w za-

¹¹ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część Ogólna*, Kraków 2014, s. 39–46.

łożeniu funkcję gwarancyjną, funkcje jej gwarancji, w tym gwarancji w postaci reżimu odpowiedzialności konstytucyjnej. Również one mogą być tym samym analizowane jako zakładane (teoretyczne) funkcje konstytucji i odpowiedzialności konstytucyjnej, ale także jako ich funkcje rzeczywiste. Do zasadniczych funkcji konstytucji zaliczyć można w tym teoretycznym kontekście funkcję prawną (normatywną), aksjologiczną, organizacyjną oraz funkcje społeczne¹². Konstytucja powinna więc określać ramy normatywne ustroju, utrwalać wartości istotne dla danego społeczeństwa i państwa, stwarzać podstawy ich funkcjonowania, a także realnie kształtować życie społeczne i polityczne. Realizacja tych funkcji konstytucji powinna być z kolei odpowiednio zabezpieczona przez system prawnych gwarancji konstytucji, do których jak wspomniano, należą przede wszystkim mechanizmy kontroli konstytucyjności i odpowiedzialności za jej naruszenie. Do modelowych funkcji odpowiedzialności konstytucyjnej, jako szczególnego rodzaju gwarancji konstytucji w postaci sankcji konstytucyjnych¹³, zaliczyć należy w konsekwencji przede wszystkim funkcję ochrony konstytucji (ustroju) jako „dobra społecznego” w sferze norm, aksjologii, mechanizmów organizacyjnych i oddziaływań społecznych. Możliwe jest jednak również wyróżnienie funkcji sprawiedliwościowej, polegającej na zaspokajaniu poczucia sprawiedliwości społecznej w przypadku naruszenia konstytucji. Ponadto, w nawiązaniu do powyższych funkcji prawa sankcyjnego, zasadne jest także wyodrębnienie funkcji instrumentalnej odpowiedzialności konstytucyjnej, której istotą jest realizacja funkcji innych norm konstytucyjnych w praktyce ustrojowej, a także funkcji gwarancyjnej, polegającej na określeniu przesłanek odpowiedzialności konstytucyjnej. Analogicznie do ogólnych funkcji prawa sankcyjnego należy jednak również wskazać na funkcję represyjną mechanizmów odpowiedzialności konstytucyjnej, zakładającą karanie za naruszenie konstytucji, a także na funkcję kompensacyjną, związaną z naprawieniem zła związanego z naruszeniem konstytucji oraz na funkcję prewencyjną, polegającą na odstraszeniu i wychowywaniu rzeczywistych i potencjalnych sprawców naruszeń konstytucji¹⁴.

¹² S. Sagan, *op.cit.*, s. 92–97.

¹³ M. Dąbrowski, *Sankcje konstytucyjne. Istota, funkcje oraz rodzaje*, <http://niezniknelo.pl/OK2/artukul/sankcje-konstytucyjne-istota-funkcje-oraz-rodzaje/3/index.html> (6.05.2022).

¹⁴ W doktrynie prawa konstytucyjnego prezentowane są również węższe zestawienia funkcji odpowiedzialności konstytucyjnej, które obejmują jednak wyróżnione tutaj funkcje

IV.

W modelowej sytuacji ustrojowej zakładane teoretycznie funkcje odpowiedzialności konstytucyjnej powinny pokrywać się z jej funkcjami rzeczywistymi, realizowanymi w praktyce ustrojowej. Ewentualne trudności w zakresie realizacji zakładanych teoretycznie funkcji odpowiedzialności konstytucyjnej mogą przy tym wystąpić już na etapie tworzenia jej podstaw normatywnych, a dopiero kolejno na etapie ich stosowania. To normatywnie określony kształt mechanizmów odpowiedzialności konstytucyjnej powinien więc przede wszystkim umożliwiać realizację zakładanych funkcji teoretycznych. Z kolei praktyka ustrojowa powinna zmierzać do jak najpełniejszej realizacji założeń teoretycznych i do efektywnego stosowania odpowiadających tym założeniom podstaw normatywnych. Do czynników, które wpływają na rzeczywisty kształt odpowiedzialności konstytucyjnej w danym państwie, zaliczyć należy więc przede wszystkim przyjęty w nim model normatywny tego szczególnego reżimu odpowiedzialności prawnej, a dopiero kolejno czynniki pozanormatywne („miękkie”), wpływające na praktykę stosowania prawa w tym zakresie. Obejmują one uwarunkowania o charakterze bardziej generalnym, tj. przede wszystkim właściwe dla danego państwa otoczenie polityczne i społeczne konstytucji, jego tradycję ustrojową, kulturę prawną, a także te o charakterze bardziej skonkretyzowanym, dotyczące skali konkretnych naruszeń konstytucji oraz odpowiadającą im aktualną sytuację polityczną i społeczną. W przypadku „idealnej” praktyki ustrojowej wszystkie powyżej wyróżnione czynniki powinny prowadzić do rzeczywistego wdrażania zakładanych mechanizmów odpowiedzialności konstytucyjnej w przypadku wypełnienia jej przesłanek materialnych w konkretnej sytuacji. Pierwotnym źródłem ewentualnych problemów w tej kwestii jest jednak zawsze wadliwość przyjętego modelu normatywnego. Wadliwość tego modelu może być co prawda co do zasady sanowana przez niwelującą te wady praktykę ustrojową, ale sytuacja taka jest jednak zwykle mało prawdopodobna. Stan taki powoduje bowiem raczej wykorzystywanie wad normatywnych do unikania realnej odpowiedzialności za naruszenie konstytucji, co potwierdza obserwa-

prewencyjną, represyjną, a także kompensacyjną. Zob. A. Bień-Kacała, *Trybunał Stanu...*, s. 535 oraz A. Sakowicz, S. Steinborn, *Komentarz do art. 198 Konstytucji*, [w:] *Konstytucja RP. Tom II. Komentarz do art. 87–243*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.

cja założeń normatywnych oraz wynikającej z nich praktyki ustrojowej wielu współczesnych państw demokratycznych¹⁵.

Przyjmowane normatywnie rozwiązania ustrojowe w tym zakresie pozostawiają bowiem decydującą rolę w kwestii praktycznej realizacji zasad odpowiedzialności konstytucyjnej czynnikowi politycznemu, tj. odpowiednio określonej większości parlamentarnej¹⁶. To ona decyduje o wszczęciu, a niekiedy również o merytorycznym zakończeniu, procedury zmierzającej do realizacji materialnych przesłanek odpowiedzialności za delikt konstytucyjny popełniony przez wysokich urzędników państwowych. Zdecydowana część z nich, to jednak również osoby będące politykami. Ze względu na ich bezpośrednie lub co najmniej pośrednie związki z polityczną większością parlamentarną uprawnioną do wszczynania postępowania w sprawie deliktu konstytucyjnego lub jego osądzenia, w wielu przypadkach prowadzi to do wynikających z tego modelu normatywnego nieprawidłowości praktycznych, kiedy pomimo spełnienia przesłanek materialnych deliktu konstytucyjnego, nie dochodzi do wszczęcia lub skutecznego zakończenia procedury w tej kwestii. Zachodzi zatem w tym przypadku sytuacja, w której to nie tyle ewentualna praktyka ustrojowa w zakresie stosowania prawa jest niezgodna z założeniami teorii i normami konstytucyjnymi, ale praktyka ta wynika z wadliwych norm konstytucyjnych, które nie spełniają założeń teoretycznych.

Modele obejmujące procedurę *impeachment*, jak też modele parlamentar-no-sądowe odpowiedzialności konstytucyjnej, nie spełniają w efekcie zasadniczych założeń teoretycznych dotyczących funkcji tego istotnego mechanizmu gwarancyjnego konstytucji. Nie stanowią bowiem przede wszystkim właściwego zabezpieczenia ustroju konstytucyjnego i konstytucji realnej przed niekonstytucyjnymi działaniami polityków (funkcja ochronna). Pozornie jedynie,

¹⁵ Wskazując w tym miejscu choćby na krytycznie ocenianą praktykę w USA i w Polsce. Zob. K.E. Whittington, *A Formidable Weapon of Faction? The Law and Politics of Impeachment*, „Wake Forest Law Review” 2020, nr 2 (55), s. 381–414 oraz J. Zalesny, *Odpowiedzialność konstytucyjna. Praktyka III RP*, Warszawa 2004.

¹⁶ Poza USA, również w większości państw europejskich przewidziano możliwość wszczęcia procedur odpowiedzialności konstytucyjnej po uprzednim uzyskaniu zgody izby lub izb parlamentarnych. Zob. szerzej K. Kozłowski, *Komentarz do art. 145 Konstytucji*, [w:] *Konstytucja RP. Tom II. Komentarz do art. 87–243*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016. Zob. również *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w państwach europejskich*, red. S. Grabowska, R. Grabowski, Toruń 2010.

gdyż zawsze zależnie od woli odpowiedniej większości politycznej, spełniają również wyróżnione powyżej cele sprawiedliwościowe (zaspokajanie poczucia sprawiedliwości społecznej w przypadku naruszenia konstytucji), instrumentalne (zagwarantowanie realizacji innych norm konstytucyjnych w praktyce ustrojowej), gwarancyjne (przesłanki odpowiedzialności konstytucyjnej), represyjne (karanie za naruszenie konstytucji), kompensacyjne (naprawienie zła związanego z naruszeniem konstytucji), czy też prewencyjne (odstraszanie i wychowywanie sprawców naruszeń konstytucji oraz społeczeństwa). W efekcie przyjmowane normatywnie modele odpowiedzialności konstytucyjnej nie stanowią właściwego mechanizmu gwarancyjnego konstytucji i tym samym nie zapewniają właściwego poziomu realizacji jej zakładanych funkcji w praktyce ustrojowej w wymiarze normatywnym, aksjologicznym, organizacyjnym i społecznym.

Ponadto wydają się być również nieproporcjonalnym odstępstwem od zasad równej odpowiedzialności prawnej we współczesnych demokratycznych państwach konstytucyjnych, gdyż z uwagi na niespełnianie wskazanych funkcji teoretycznych, nie mogą zostać choćby zasadnie uznane za regulacje prawne o charakterze celowym dla ochrony konstytucji i ustroju państwa. Racjonalnym wydaje się więc nie tyle liczenie na zmianę praktyki w zakresie istniejących rozwiązań normatywnych, ale na konieczną gruntowną zmianę modelu normatywnego odpowiedzialności konstytucyjnej, w celu jej urealnienia i przede wszystkim odpolitycznienia już na etapie wstępnego badania danej sprawy i wnoszenia skargi do organu sądowego. W obecnym kształcie przyjmowany w większości państw demokratycznych model odpowiedzialności konstytucyjnej nie spełnia bowiem swojej roli, a jego funkcjonalna wadliwość, skutkująca nierzadko poczuciem bezkarności polityków naruszających konstytucję, nie tylko nie stanowi zabezpieczenia jej norm, ale jest w istocie czynnikiem potencjalnie sprzyjającym różnym kryzysowym zjawiskom ustrojowym.

Występujące obecnie modele ustrojowe odpowiedzialności konstytucyjnej stanowią zatem, w nawiązaniu do językowych desygnatów słowa „mit”¹⁷, jedynie ubarwioną wymyślonymi szczegółami i bazującą na fałszywym

¹⁷ Według Słownika języka polskiego PWN: „mit” to 1. «opowieść o bogach, demonach, legendarnych bohaterach i nadnaturalnych wydarzeniach, będąca próbą wyjaśnienia odwiecznych zagadnień bytu, świata, życia i śmierci, dobra i zła oraz przeznaczenia człowieka»; 2. «ubarwiona wymyślonymi szczegółami historia o jakiejś postaci lub o jakimś wydarzeniu»;

mniemaniu opowieść ustrojową o tym reżimie odpowiedzialności. Dotyczy to przede wszystkim przyjmowania błędnego założenia, że władza polityczna sama rozliczy swoje niekonstytucyjne postępowanie albo zdecyduje o oskarżeniu. Praktyka wielu współczesnych państw negatywnie weryfikuje to założenie. Dyskusyjna jest również sama konieczność istnienia odrębnego od zasad ogólnych reżimu odpowiedzialności polityków za naruszenie konstytucji, która bazuje w istotnej mierze na traktowaniu wysokich urzędników państwa jako osób, które utożsamiają jego majestat, a nie są jedynie jego reprezentantami¹⁸, co jakoby powinno uzasadniać ich nieproporcjonalnie nierówne zasady odpowiedzialności prawnej. Mit odpowiedzialności konstytucyjnej jest więc uwarunkowany głównie czynnikami historycznymi i tradycją ustrojową wielu państw, ale wynika jednak również z przyjmowanego także w przeszłości założenia, że konstytucja to nie jest jednak pełnoprawny akt normatywny, ale raczej deklaracja polityczna, programowa itp. W efekcie sama konstytucja i jej funkcje również wyjściowo traktowane były i nadal niekiedy są jako bardzo ogólne tylko założenia ustrojowe, które dopiero na poziomie aktów niższego rzędu mają zostać praktycznie skonkretyzowane. Nie bez znaczenia wydaje się również historyczna, ale także współczesna obawa wielu przedstawicieli klasy politycznej, przed ewentualną zemstą polityczną w przypadku zmiany większości parlamentarnej. W tym sensie odpowiedzialność konstytucyjna bywa bowiem traktowana nie tylko jako swoisty immunitet, ale niekiedy także jako instrument walki politycznej i szantażu politycznego, co dodatkowo nakazuje krytycznie ocenić jego przyjmowany normatywnie model, który pozostawia zbyt szeroki margines oportunistom politycznemu, a nie legalizmowi¹⁹.

3. «fałszywe mniemanie o kimś lub o czymś uznawane bez dowodu», <https://sjp.pwn.pl/sjp/mit;2568108> (6.05.2022).

¹⁸ W toku prac na polską ustawą zasadniczą z 1997 r. wskazywano między innymi w tym kontekście, w odniesieniu do zasad odpowiedzialności i immunitetu prezydenta, że ze względu na funkcję, jaką on sprawuje, żadne czynniki nie powinny przeszkadzać mu w sprawowaniu urzędu, co w istocie związane było z przyjmowaniem koncepcji utożsamienia majestatu państwa przez osobę sprawującą ten urząd. Zob. „Biuletyn Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego” 1995, nr 11, s. 303.

¹⁹ Na problem ten zwraca uwagę K. Dąbrowski. Zob. K. Dąbrowski, *Legalizm czy oportunizm? – analiza postępowania w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2019, nr 1 (47).

V.

O stabilności ustroju państwa decydują przede wszystkim, nie wyrażone w konstytucji normy materialnoprawne, ale konstytucyjnie określone procedury, które mają je zabezpieczać. Jeżeli procedury te są określone wadliwie, to co najmniej prawdopodobne staje się podważanie konstytucji i jej funkcji w praktyce ustrojowej, co w konsekwencji nakazuje je ocenić jako nieefektywne i niefunkcjonalne gwarancje konstytucji. Ewentualne mity ustrojowe dotyczące wadliwych procedur konstytucyjnych, choć niekiedy wygodne dla rządzących, powinny zostać tym samym porzucone, nawet jeżeli mają silne zakorzenienie w tradycji i historii ustrojowej. Wiele wskazuje na to, że dotyczy to omówionego tutaj mechanizmu odpowiedzialności konstytucyjnej. Zmiany tego modelu są co prawda w wielu państwach raczej mało prawdopodobne, gdyż ich wprowadzenie zależy od bezpośrednio zainteresowanej nimi klasy politycznej²⁰, ale nie zmienia to jednak faktu, że mogłyby one stanowić element poprawy zaufania do instytucji współczesnych państw demokratycznych, którym często zagrażają populistyczne i niekonstytucyjne praktyki polityczne. Możliwe rozwiązania ustrojowe w tym zakresie mogłyby przy tym przykładowo przewidywać powierzenie prowadzenia postępowania w sprawie deliktu konstytucyjnego i wnoszenia aktu oskarżenia organom prokuratorskim, przy jednoczesnym założeniu odseparowania ich od władzy politycznej. Ewentualne podstawy normatywne mogłyby także przewidywać powoływanie specjalnego, niezależnego i apolitycznego organu, uprawnionego do prowadzenia postępowania przygotowawczego oraz do wnoszenia i popierania oskarżenia w sprawach naruszeń konstytucji przed organem sądowym. Możliwe jest wreszcie również rozważenie przejścia na model ogólnej odpowiedzialności prawnej w tym zakresie, tj. odpowiedzialności karnej lub administracyjnej, przy jednoczesnym pozostawieniu immunitetów dla niektórych wysokich urzędników państwowych, które nie powinny być jednak uchylane zbyt wysoko określoną większością głosów. Żadne normy nie zagwarantują co prawda ich pewnego przestrzegania w praktyce, ale wadliwy model normatywny z pewnością tego nie zapewni. Co znamienne i potwier-

²⁰ Zob. R. Grabowski, *Racjonalizacja polskich instytucji politycznych przy zastosowaniu rozwiązań ustrojowych państw współczesnych*, „Przeгляд Prawa Konstytucyjnego” 2017, nr 5 (39), s. 20.

dzające pośrednio zasadność sformułowanych tu uwag krytycznych, historycznie ukształtowany model odpowiedzialności konstytucyjnej został uznany za mechanizm przestarzały (*obsolete*) w państwie, w którym miał swoje początki, tj. w systemie ustrojowym Zjednoczonego Królestwa²¹.

Literatura

- Bień-Kacała A., *Trybunał Stanu*, [w:] *Prawo konstytucyjne*, red. Z. Witkowski, Toruń 2013.
- Caird J.S., *Impeachment. Briefing Paper Number CBP7612*, 6 June 2016, <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7612/CBP-7612.pdf>.
- Cole J.P., Garvey T., *Impeachment and the Constitution*, November 20, 2019, <https://crs-reports.congress.gov/product/pdf/R/R46013>.
- Dąbrowski K., *Legalizm czy oportunizm? – analiza postępowania w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2019, nr 1 (47).
- Dąbrowski M., *Sankcje konstytucyjne. Istota, funkcje oraz rodzaje*, <http://niezniknelo.pl/OK2/artykul/sankcje-konstytucyjne-istota-funkcje-oraz-rodzaje/3/index.html>.
- Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w państwach europejskich*, red. S. Grabowska, R. Grabowski, Toruń 2010.
- Grabowska S., *The Head of State’s Constitutional Liability*, „Polish Political Science Yearbook” 2017, vol. 46 (1).
- Grabowska S., *The State Tribunal as a Special Organization Adjudicating on the Constitutional Responsibility of the President*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2017, nr 6 (40).
- Grabowska S., Podolak M., *Responsibility of the Holders of the Highest Offices in the State on the Example of Austrian Solutions*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2021, nr 6 (64).
- Grabowski R., *Racjonalizacja polskich instytucji politycznych przy zastosowaniu rozwiązań ustrojowych państw współczesnych*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2017, nr 5 (39).
- Opaliński B., *Trybunał Stanu w polskim porządku ustrojowym. Zagadnienia wybrane*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2011, nr 2.
- Sagan S., *Konstytucje współczesne*, Rzeszów 2018.
- Sakowicz A., Steinborn S., *Komentarz do art. 198 Konstytucji*, [w:] *Konstytucja RP. Tom II. Komentarz do art. 87–243*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Sakowicz A., Steinborn S., *Komentarz do art. 199 Konstytucji*, [w:] *Konstytucja RP. Tom II. Komentarz do art. 87–243*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Sobczak J., *Trybunał Stanu*, [w:] *Polskie prawo konstytucyjne*, red. W. Skrzydło, Lublin 2008.

²¹ Zob. J.S. Caird, *Impeachment. Briefing Paper Number CBP7612*, 6 June 2016, <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7612/CBP-7612.pdf> (6.05.2022).

Whittington K.E., *A Formidable Weapon of Faction? The Law and Politics of Impeachment*, „Wake Forest Law Review” 2020, nr 2 (55).

Wronkowska S., Ziemiński Z., *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001.

Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część Ogólna*, Kraków 2014.

Zaleśny J., *Odpowiedzialność konstytucyjna w prawie polskim okresu transformacji ustrojowej*, Toruń 2004.

Zaleśny J., *Odpowiedzialność konstytucyjna. Praktyka III RP*, Warszawa 2004.